

เรื่อง ^๕ ทงหอพระสมุดวชิรญาณ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสมรรัตนศิริเชษฐ

โปรดให้พิมพ์

^๕ ๔
เมื่อขมะโรง พ.ศ. ๒๔๗๓

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ ไสภณพิพรรฒนาการ

ที่ มีชื่อสงวน
ห้าม
นำออกนอกห้องสมุด

สิทธิมนุษย อิท ผลิต

- ขอผล เคารพผู้ เจริญวัย
- สำเร็จ ด้วยมโนใน นึกน้อม
- จงมี สุขกายใจ เจริญสวัสดิ์
- แต่ท่าน ทุกเมื่อพร้อม ญาติพร้อมบริวาร ฯ

สมรรถภาพ

ว่าด้วยเหตุที่ตั้งหอพระสมุทวชิรวญาณ

เมื่อในรัชกาลที่ ๕ สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรี
สรียวงศ์ แต่ยังเป็นเจ้าพระยาศรีสรียวงศ์ ที่สมุทกระลา
โหม กราบบังคมทูลถวายที่ดินของสมเด็จพระเจ้าพระยาบรม
มหาประยุรวงศ์ผู้บิดาแปลง ๓ อยุริมแม่น้ำหน้าวัดประ
ยุรวงศาวาส ยาวตามลำน้ำ ๓๕ วา ๒ ศอก ยื่นขึ้นไป
๓๒ เส้น ๓๔ วา ๒ ศอก ที่ตรงนั้นฝรั่งเคยเช่าเป็นห้างที่ไว้
สินค้ามาตั้งแต่ในรัชกาลที่ ๓ นัยว่าเป็นที่ทำเลดีสำหรับ
การค้าขายด้วยในเวลานั้นยังไม่ได้ตัดถนนออกไปนอก
พระนคร การไปมาค้าขายใช้แต่ทางเรือเป็นพน พระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงรับที่ดินราชันแล้ว พระ
ราชทานเงิน พระคลังข้างที่ให้สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหา

ศรีวิชัยวงศ์ไปสร้างตึก ๓ หลัง สำหรับให้เช่าเป็นที่ไว้
 สิ้นค่า ๒ หลัง เป็นที่สำหรับผู้ศุกการอยู่หลัง ๑ มีกำแพง
 ล้อมรอบ ทนที่พระคลังข้างที่ออกไปครั้งแรกเป็นเงิน
 ๑๗,๖๐๐ บาท เมื่อสร้างแล้วทราญว่าพระยาพิสดมภ์สมบัตติ
 ขริบรณ (ยม) แต่ยังเป็นพระภายีสมบัตติขริบรณเช่า แต่
 จะเก็บเงินค่าเช่าเท่าใด ใครเป็นผู้เก็บแลเก็บเงินนั้นส่ง
 ณฑใดหาปรากฏไม่

ตึกหน้าวัดประยุรวงศน์ เก็บมพระบาทสมเด็จพระจอม
 เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริจะพระราชทานแก่ยรรก
 พระราชโอรสธิดาให้มีส่วนเป็นเจ้าของและได้รับส่วนผล
 ประโยชน์จากค่าเช่าเสมอกัน ได้ร่างพระราชประสงค์
 ลงไว้ในสมุดคำ ดังนี้

พระราชนิพนธ์

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
อันเป็นมูลเหตุที่จะสร้างหอพระสมุดวชิรญาณ

สมเด็จพระปรมเรนทรมหามกุฏพระจอมเกล้าเจ้าแผ่นดิน
สยาม เป็นพระเจ้าแผ่นดินที่ ๔ ในพระราชวงศ์ ซึ่ง
ตั้งกรุงรัตนโกสินทร์มาช้านาน ขอประกาศไว้
แก่ท่านทั้งปวง ผู้ควรจะได้รู้ความในหนังสือให้ทราบ
ว่า ที่ตำบลหน้าวัดประยุรวงศาวาส เนื่องติดกับที่
ซึ่งเป็นคลอง ของแผ่นดินสร้างไว้สำหรับรับแขกเมือง
หรือให้องกุญเช่า เรียกว่า “บริตติค แผลกตอรี” นั้น
มาข้างตัวนอก ตามแนวหน้าเป็นไต่ที่นั้น แต่เป็น
เห็นอดนหน้าวัดนั้น กำหนดยาว ๒ เส้น กว้าง ๑๔ วา ๒
ศอก เดิมเป็นที่ของสมเด็จพระยาบรมมหาประยุรวงศ์
วรุดมพงศนายก สยามคิลกโลกานุपालนนาถ ฯ ครั้น

สมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ถึงแก่พิราลัยแล้ว ได้มีการปลงศพในที่นั้น ครั้นการศพแล้ว เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ สมันตพงศ์พิศุทธ มหาขรรษรัตโนคม ขรรษราชตมคัม มหาเสนาธิบดี (วร) ศขสหัสสังหุมรธาธร (จักรวรรต สหจร สุรศรวรรคพิเศศลัญญจาวิรินทร์) ทักขิณนคร คามรัชฎานุกิจการทวยหาญสมุหมาตยานุพันธ์ (ยติ ขรรษมาภิธยาไศรสยามโถกานุปาลนนาถ ปรมเณตร มหาราชวราณาจักรโรประการ ปรีชาญาณวรยศธาดา) ธกษิวิริยบรรณกรมพาหุ^(๑) สมุหพระกระลาโหม ได้มีความเมตตากรุณาแก่บุตรชายหญิง เล็กๆ ของข้าพเจ้า จึงไต่ยกที่นั้นให้แก่ข้าพเจ้า เพื่อเป็นของกลางในบุตรข้าพเจ้าทุกคน แล้วรับว่าจะช่วยสร้างเป็นโรงคักให้คนเช่าอยู่แลไว้ สิ้นค้า แลทำการต่างๆ ตามแต่จะมีผู้เช่า เพื่อจะให้เกศนัพทอผลเป็นของกลางแก่บุตรข้าพเจ้าค่อ

(๑) สร้อยราชทินนามที่วางไว้ นั้นในประกาศนี้ไม่มี ถัดจากหนังสือเรื่องตั้งเจ้าพระยากรรรัตนโกสินทรมาแต่มลงไว้

ไป ข้าพเจ้าจึงได้ออกเงินของตัวข้าพเจ้าเองมิใช่เงิน
 ในพระคลังสำหรับแผ่นดินให้ ไปเป็นทุนสร้าง ๒๒๐ ชั่ง
 เจ้าพระยาศรีสวัสดิ์วงศ์ฯ จึงได้รับเอาเงินนั้นไปทำทุน ได้
 สร้างเป็นโรงตึก ๓ หลัง หลัง ๓ เป็นรูปปั้นทหาร
 ตามแนวน้ำ โดยยาว ๘ วา ๒ ศอก กว้าง ๖ วา ๒ ศอก
 ๔ ห้อง มีเฉลียงบ้านไว้สองด้าน หลัง ๓ เป็นตึก
 ยาวรีตามแนวถนนหน้าวัด โดยยาว ๒๘ วา กว้าง ๖ วา
 ๓๘ ห้อง มีเฉลียงข้างศาลบ้านแก้วยาวไป ๑๓ ห้อง แล้ว
 มีเฉลียงใหญ่ลงไปถึงพนักยาว ๔๒ วา กว้าง ๓ วา
 ๒ ศอก ๘ ห้อง ฯ อีกหลัง ๓ เป็นตึกหรือยกบ้านเหนือของ
 ทุนนี้ โดยยาว ๑๔ วา กว้าง ๔ วา ๘ ห้อง ด้านหน้า
 ริมฝั่งน้ำกำแพงวงรอบ บันไดขึ้นนั้นก็ มีผู้เช่า
 แล้วคิดค่าเช่าเหมาเป็นปี ปีละ ๓๐ ชั่ง ถ้าจะคิด
 แบ่งเป็นเดือนก็จะต้องแบ่งปีละ ๑๒ เดือนเสมอไป อย่าง
 เดือนที่ใช้ ในยุโรปที่ไทยเรียกว่าเดือนฝรั่ง ไม่มี
 อธิกมาสปี ๑ นี้มี ๓๖๕ วันเป็นปี ต่อปีมี ๔ จึงใช้

๓๖๖ วัน เมื่อคิดคงนแล้วเงินค่าเช่า ถาคิดเป็นเดือน
 ๔ เดือนละ ๒๐๐ บาท เมื่อยกภาษีให้เจ้าภาษีโรงซึก
 เป็นของแผ่นดินเสียเดือน ๓ ใน ๓๒ เดือนแล้วคงค่า
 เช่า ๓ ซึ่งจะได้แก่เจ้าของโรงเพียงยี่สิบ ๒๗ ซึ่ง
 ๓๐ คำลง เงินทอนซึ่งจ่ายไปสร้างตึก ๒๒๐ ซึ่งนั้นข้าพเจ้า
 ขอแบ่งออกเป็น ส่วน ๔๔ ส่วน ส่วนละ ๕ ซึ่ง ค่าเช่าที่
 เหลือจากเสียภาษี ๒๐๐ บาทนั้น เป็นเงิน ๒๒๐๐ บาท
 ข้าพเจ้าขอซึกออกยี่สิบ ๘๘ บาทคงไว้เป็นกลางสำหรับ
 ซ่อมแซมโรงไปทุกปี คือเป็น ๓ ซึ่ง ๒ คำลง เงิน
 เหลือนั้น ๒๓๓๒ บาท แบ่งออก ๔๔ ส่วน เป็นส่วนละ ๕๓
 บาท คือเป็น ๒๖ ซึ่ง ๘ คำลง เมื่อแบ่งเป็นเดือนส่วน ๓
 ก็ได้เดือนละ ๕ บาทเสมอกันทุกเดือน ส่วน ๔๔
 ส่วนนั้นข้าพเจ้าจะแจกให้บุตรชายหญิงของข้าพเจ้าอย่างคน
 ละส่วน ๆ เป็นพันไป ทั้งที่เกิดแล้วแลยังจะเกิดต่อไป ก็
 ถ้าจำนวนบุตรข้าพเจ้าจะมีต่ำกว่าจำนวน ๔๔ ส่วนนี้ ก็จะ
 ยกให้แก่พรือนอง หรือหลานของข้าพเจ้ากลางคนก็ได้

งานไต่การ จะเป็นคุณเป็นที่พึงแก่บุตรของข้าพเจ้าต่อไป
 หรือจะให้ข้าแก่บุตรข้าง คนที่ไต่การเป็น ๒
 ส่วน หรือจะยกไว้เป็นส่วนกลางสำหรับจะได้ ซ่อมแซม
 โรงนั้นต่อไป การยังไม่ตัดสินลงได้เป็นแน่ แต่
 ข้าพเจ้าจะเขียนคำประกาศนี้ไว้สำหรับส่วนทุกส่วน ๆ
 แล้วจึงจะหมายในปลายว่าส่วนนั้นข้าพเจ้าให้ แก่ผู้นั้น ๆ
 เป็นสำคัญ ผู้ใดไต่หนังสือสำคัญมีชื่อว่าเป็นผู้รับส่วนที่
 ข้าพเจ้ายกให้ มีตรารูปมงกุฎประทับชื่อไว้เป็นสำคัญ
 ผู้นั้นก็เป็นเจ้าของส่วน ๑ ๆ ซึ่งจะนับไว้ในหนังสือว่า
 ส่วนที่ ๑ ที่ ๒ ไปจนส่วนที่ ๔๔ และจะมีตรารูปมงกุฎ
 กวงเล็กประทับตัวเลขนับส่วนนั้นเป็นสำคัญอีก กวง ๓
 กววย ผู้ที่ไต่ส่วนดังนี้ เมื่อรักษาส่วนนั้นไว้เป็นของคว
 ก็ให้ ไต่ส่วนค่าเช่าเดือนละ ๓ ตำลึง หรือยลละ ๑๒
 ตำลึงเสมอไป กววยลักษณะเดือนแลยที่ไม่มีอดิกมาศ
 คงว่าไว้ข้างคณนั้น ถ้าผู้ที่ไต่ ส่วนไว้ กววยหนังสือสำคัญ
 นั้นแล้ว มีความร้อนรนจะต้องการเงิน ๕ ซึ่ง หรือ

หย่อนกว่า ๕ ซึ่งตามใจจะขายแก่ผู้อื่นเสียก็ได้ จะยอม
 ยกให้แก่ผู้อื่นก็ได้ แต่เมื่อจะขายแลยกให้ต้องจดหมาย
 ลงชื่อลงตราของผู้นั้นให้ ไปเป็นสำคัญ ผู้ที่ซื้อแลผู้ที่ได้
 ไปจึงจะเป็นเจ้าของส่วนนั้นได้ ถ้าผู้ที่มีใช้ซื้อไปแล้ว
 ผู้รับต่อไป คือตัวผู้ที่ไต่ รยจากข้าพเจ้าที่เคยวนนได้
 ส่วนไปเป็นของตัวแล้วจะไม่มีตัวลง ถ้าข้าพเจ้ายังมี
 ชีวิตอยู่ขอคนมาให้แก่ข้าพเจ้า ถ้าข้าพเจ้าไม่มีตัวแล้ว
 บุตรชายหญิงของข้าพเจ้าบรรดาที่มีส่วนอยู่ ยังมีอยู่เท่า
 ไร ขอคนมาให้พวกนั้น ตามแต่พวกนั้นจะปรักษาพร้อม
 กันจะเอาไว้เป็นส่วนกลาง หรือจะให้แก่ผู้ใดก็ตาม ถ้า
 ผู้ถือส่วนก่อนไม่ไต่ลงชื่อลงตรายกให้แก่ผู้ใดแล้ว ขอ
 เสียอย่าเอาส่วนนั้นว่าเป็นมรดก คงคนมาให้เจ้าของ
 เติมคือตัวข้าพเจ้า แลบุตรหลานเจ้าของเติม คือบุตร
 หลานข้าพเจ้า ถ้าผู้ใด ส่วนไปแต่ข้าพเจ้านั้นเป็นคนสย
 ฆณ ถ้าข้าพเจ้ายังมีชีวิตอยู่จะเร่งเอาคน ถ้าไม่มีตัว
 ข้าพเจ้าแล้ว บุตรหลานของข้าพเจ้าที่ถือส่วนอยู่ที่เป็นคน

ไม่ใ้ใครสื้บผ่นด้วยกันงอย่านั่งเสียบ ึ่งไปชำระเรียกเอา
คินมาไว้เ็นส่วนกลางสำหรับซ่อมแซมโรง หรือจะใ้
แก่ผู้ใดก็ตาม ผู้ที่สื้บผ่นแล้วจะเอาส่วนนั้นไปยกใ้
กั้กั ายใ้กั กั แก่ผู้ใดไม่เ็นสิทธิ์ใ้ ถึงผู้ซื้ไป
เสียบเงินก็ซื้ว่าสมคยคนสื้บผ่น ไปทวงเงินเอาแต่ผู้
ขายนั้นเกิด ส่วนคยคินเ็นของบทรหลานข้าพเจ้าตาม
ซึ่งข้าพเจ้ายังคยไว้ น ถ้าอำนาจของบทรหลานข้าพเจ้า
กั้กั ส่วนอยู่จะวิวาทกั้กัคนสื้บผ่น แล้วผู้รับมรดกไม่ใ้
ขอพระเมตตาพระกรุณาของผู้ครองแผ่นดินที่เ็นธรรม
จงเ็นที่พึ่งด้วย เพราะของทนมเคิมเ็นของข้าพเจ้า
ข้าพเจ้าสั่งไว้ คยนด้วยไม่ยินคใ้คนสื้บผ่นเ็นเจ้าของใน
โรงของกลาง ซึ่งข้าพเจ้าใ้สร้างไว้ ใ้เ็นที่อาศัย
แก่บทรหลานของข้าพเจ้า และซึ่งว่าด้วยคนสื้บผ่นนั้น
ว่าไม่ใ้เ็นเจ้าของกั้กั ไม่ใ้ผู้รับมรดกกั้กั ว่า
แต่ในผู้ใ้ใครยส่วนแต่ ข้าพเจ้าใ้คนทใ้ ซอส่วนใ้เสียบ
เงินใ้แก่บทรหลานข้าพเจ้าแล้ว ใ้ส่วนไปจะสื้บผ่น

ภักดี จะตายลงของควรจะเป็นมรตกภักดี ก็สุดแต่
ความเที่ยงธรรมของ แผ่นดินจะโปรด

ในเมื่อส่วนข้าพเจ้าแจกไปแก่บุตรข้าพเจ้าคนละส่วนๆ
ดังนี้ เมื่อการผันแปรไปส่วนใดแก่ผู้ใดอันภักดี ข้าพเจ้า
ขอไว้แก่ผู้ที่มีส่วนทั้งปวงให้ มีความสมัครสมานสามัคคี
อย่าถือเปรียบแก่งแย่งแก่กันแลกัน ใครเป็นผู้ใหญ่
ใครมีสติปัญญา จงหมั้นไปตรวจตราคฤหาสน์ของผู้นั้นอยู่
เบื้อง ๗ ถ้าเห็นว่าสิ่งไรชำรุดก็อย่านิ่งเฉยปล่อยให้ชำรุด
จนค่าเช่าจะตกไป จงมาปรึกษาหารือบรรดาผู้ได้ส่วน
ให้รู้ ทั่วกันไปคหรือแต่งคนให้ ไปดูให้เห็น พร้อมกันทุก
รายแล้ว จงปรึกษาหารือกันยกหรือแย่งค่าเช่าตกเดือน
ออกรวบรวมไว้ ในเมื่อผู้ใดควรเช่าถือได้ ก็ว่าจะพอเพื่อ
จะซ่อมแซมแก้ไขให้ของคงคนเป็นปรกติดี แลการ
เสียดนอชคือจะตองฉายปนหรือทาสีแลอื่น ๆ ตามประสงค์
ของผู้เช่าและผู้จะเช่านั้น ก็ให้เรียบรายกันเล็ก ๆ น้อยๆ
นำไปทุกปี หรือออกอย่าง ๓ ให้ผู้ได้ส่วนทั้งปวงพร้อม

ใจกันตั้งผู้หนึ่งซึ่งควรจะเป็นที่ไว้ใจได้ ให้เป็นผู้ที่จะ
 เรียกตามคำเงินว่าเจ้าแก้วใหญ่คุณแลอยู่เป็นนิตย เมื่อ
 การสิ่งใดไม่เรียบร้อยให้ผู้นั้นช่วยว่ากล่าวชักโยงให้
 สมัคสโมสกัน ก็ถ้าผู้เข้าแย่งชิงกันหลายรายค่าเช่า
 จักจำเวญขึ้นไปได้ ก็จงเฉลี่ยให้ไว้ถ้าไรทั่วกันทุกส่วน
 ก็ถ้าเม้นผู้เจ้าของส่วนไม่สมัคสโมสกัน ทั้นชำระค
 ชุคไซมไป หรือทวยเหตุอันเหตุไรค่าเช่าตกไป ก็จง
 เฉลยตกให้เสมอทั่วกัน ก็ถ้าเม้นเหลือกำลังที่จะทน
 บำรุงซ่อมแซมไปแล้ว เมื่อจะพร้อมใจกันขายทนนกย
 สิ่งซึ่งชำระคเหลืออยู่แก่ผู้ใดก็ตาม เมื่อขายขาดก็เดย
 ดงนแล้ว เงินค่าที่ค่าของนนั้นก็จงแบ่งกันปันกันตามผู้
 ใต้ส่วน หนึ่งถือประจำส่วนทุกคยผู้ซอจงเรียกเขาไป
 เสีย บังคยในหนึ่งถือเป็นเล็กแล้วเกิด ถ้าตระกูล
 ขครหลานข้าพเจ้าจะสามสญสิ้นไปไม่มีใครทนบำรุงรักษา
 ใต้แล้ว หรือทวยเหตุใดเหตุหนึ่งของนทนนจะตกอยู่
 เป็นของแผ่นดินแล้ว ถ้าผู้ครองแผ่นดินยังถือพระพุท

เจดีย์ พระพุทธปรารักษ์ปราสาทในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
 พระพุทธรัตนสถาน แลสถานอื่นในพระพุทธรูป
 ในพระบรมมหาราชวังก็ดี หอพระพุทธรูป หอพระอัญญา
 วัณณาทอชยานก็ดี พระเจดีย์พระวิหารพระอุโบสถแลกุฎ
 วิหารในพระอารามที่ข้าพเจ้าสร้าง คือพระเจดีย์พระองค์
 ทิศตะวันตกในวัดเชตุพน แลวัดถ้ำในวัดบรมนิเวศ วัด
 บรมนิเวศ วัดมณฑุกระษัตริย์ วัดโสมนัสวิหาร วัด
 สมอราย วัดประทุมวนาราม วัดไชยพฤกษ์มาลา วัด
 เขมาภิตาราม วัดมหาพฤฒารามในแขวงกรุงเทพฯ ฯ
 ใกล้เคียงกรุงเทพฯ ฯ ก็ดี พระปฐมเจดีย์เมืองนครไชยศรี
 ก็ดี พระธาตุจอมเพชรยอดเขาสระบัว พระเจดีย์ยอด
 เขาหลวงเขาพนมขวก แลพระเจดีย์ แลพระพุทธรูปใน
 ถ้ำหลวง พระพุทธรูปแลวัดถ้ำอื่นๆ ในวัดมหาสมณาราม
 เมืองเพชรบุรีก็ดี พระเจดีย์แลพระวิหารหลวงวัดสุวรรณ
 การาม พระพุทธรูปใหญ่ในพระวิหารหลวงวัดพนัญเชิง
 พระพุทธรูป พระเจดีย์ พระอุโบสถ พระวิหารกุฎีศาลา

วัดเสนาสนารามที่ริมวังจันทร์เกษม แลที่วัดชุมพลนิกายารามเกาะบางปิ่นแขวงกรุงเก่าก็ พระพุทธรูป พระเจดีย์ พระโอบสถพระวิหารกู่ศาลาวัตรระวิศรารามท้ายวังเมืองลพบุรีก็ พระมกฏพันธนะเจดีย์ที่บนลานพระพุทธบาท แลพระวิหารน้อยทั้งพระพุทธรูปปางดำประทุน แลพระธรรมยศก็ พระเสลเจดีย์ในถ้ำประทุน พระพุทธรูปในถ้ำวิมานจักรีแขวงพระพุทธบาทก็ วัดตุสสถานทั้งปวงที่ออกชอมาขึ้น เมื่อชำระคชศไชมไปเมื่อใดก็จงแย่งค่าเช่าที่เกิดแต่โรงนั้นไปซ่อมแซมข้างโดยสมควร แต่ในพระมณฑปแลวัดตุสสถานอื่น ๆ ในบริเวณพระพุทธบาทนั้นอย่าเลย เพราะจะมีผู้ศรัทธาจะสร้างจะทำนั้นมากแล้ว แลซึ่งว่าให้ปฏิสังขรณ์สิ่งซึ่งชำพเจ้าได้สร้างได้ทำไว้นั้น ก็เพื่อจะให้รักษาชอชำพเจ้าต่อไปเป็นเกียรติยศ เพราะฉะนั้นจะถือว่าที่ไหน ๆ ก็เป็นบุญเหมือนกัน แลจะคิดยกย้ายไปจ่ายไปทำสิ่งอื่น ๆ ในที่อื่นอารามอื่นชำพเจ้าไม่ยอม อนึ่งถ้าเอาผลค่าเช่า

แต่พระราชินีพอนันยังค้างอยู่ไม่จบ จะเช่นด้วย
 ต่อมากระทรวงพระราชดำริเป็นอย่างอื่น หรือด้วยเหตุใด
 หาทราบไม่ แต่สมุทรางพระราชประสงค์คนชุกช่อนอยู่
 ในหนังสือห้องอาลักษณ์ไม่มีผู้ใดระลึกได้ จนพระบาท
 สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสวยราชย์มาได้ ๗ ปี
 ถึงยกบุญสถาปนา พ.ศ. ๒๔๑๘ สมเด็จพระเจ้าพระยาบรม
 มหาศรีสวัสดิ์วงศกรายบัง คมทลว่าตักซึ่งพระบาทสมเด็จพระ
 พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้สร้างที่หน้าวัดพระย
 วงศนั้น ตั้งแต่พระยาพิสดารสมบัติบริบูรณ์ผู้เข้าเต็ม
 บอกคน ทั้งชำระชุกชอนอยู่ ทางมูเลอร์ไมสเนอร์จะ
 ขอเช่า ถ้าจะให้เช่าจะต้องลงทุนซ่อมแซมอีกจะโปรด
 ประการใด พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ดำรัสสั่งให้สอยสวนเรืองเดิม จึงไปค้นพบร่างหนังสือ
 พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราช

คำวีนว่า ^๕ที่ ^๕ตกหน้าวัดประยวงศน์ ^๕จนถึงสมเด็จพระบรม
 ชนกนาถยังมีใต้พระราชทานแก่พระราชโอรสธิดา แต่
 เมื่อปรากฏพระราชดำริมีอยู่ ^๕ก็จะทรงจัดการให้เียนไป
 ตามพระราชดำริ ให้บรรดาพระราชโอรสธิดาในพระบาท
 สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ^๕ใต้เป็นเจ้าของ ^๕และได้
 รัชผลประโยชน์เสมอกันทุกพระองค์ ^๕แต่ส่วนคนที่
 ต้องลงไป ^๕ในค่าซ่อมแซมเป็นเงิน ๕๘๐๐ บาทนั้น ^๕ถ้าจะ
 เผลยเรียกจากเจ้านายก็ว่า ^๕ความพระราชหฤทัยอยู่ ^๕ด้วย
 เจ้านายเหล่านั้นยังไม่ได้เคยรัชผลประโยชน์ ^๕และไม่เคย
 ทรงทราบว่า ^๕จะได้เป็นเจ้าของ ^๕พอได้ทรงทราบว่า ^๕จะต้อง
 เสียเงินไปก่อน ^๕คุณเป็นท่อนาถพระหฤทัย ^๕พระองค์เป็น
 ประธานในพระเจ้าลูกเธอในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว ^๕จะทรงรัชลงทนต์ด้วยเงินพระคลังข้างที่ ^๕แต่พระ
 องค์เคย ^๕ซ่อมแซม ^๕กนั้นเสียก่อน ^๕เมื่อเก็บเงินค่าเช่า

หักใช้พระคลังข้างที่แล้ว มีส่วนผลประโยชน์ที่จะแบ่ง
 เมื่อใด ก็จะมีพระราชทานหนังสือสำหรับที่พร้อมกัน
 ส่วนแบ่ง แก่บรรดาพระเจ้าลูกเธอในพระบาทสมเด็จพระ
 พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดให้จ่ายเงินพระคลัง
 ข้างที่ไปช่อมแซมตึกนั้นจนแล้ว และให้ห้างมุลเลอร์
 ไมสเนอร์เข้าต่อมา

ถึงยี่สิบสามตุลาคศ พ.ศ. ๒๔๒๑ เก็บเงินค่าเช่า
 ใช้พระคลังข้างที่ครบแล้ว แลมีเงินเหลืออยู่ในยี่สิบ
 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระ
 กรุณาโปรดให้ทำหนังสือพระราชทานกรรมสิทธิ์เป็นเจ้า
 ของที่ ๕๘ ส่วน เท่าจำนวนพระราชโอรสธิดาในพระบาท
 สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีพระองค์อยู่ใน
 เวลานั้น เงินค่าเช่าก็แบ่งเป็น ๕๘ ส่วน ครั้นวันศุกร์
 เดือน ๑๓ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ตรงกับวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระ
 พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นวันเชิญพระบรมอัฐิ

เสด็จออกทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสนองพระเดชพระคุณ
 ประจํา ^๗ เมื่อพระราชโอรสธิดาพระบาทสมเด็จพระ
 จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวประสูติพร้อมกันที่พระที่นั่งอมรินทรว
 ินิจฉัย ^๘ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึง
 พระราชทานหนังสือประกาศพระราชกำหนดและหนังสือ
 กรรมาศที่เกี่ยวกับบรรดาเจ้านายซึ่งจะได้มีส่วนเป็นเจ้าของค่อ
 หน้าพระที่นั่งพระบรมอัฐิ ^๙ ส่วนของพระองค์ก็ทรงมี
 ด้วยส่วน ๑ แต่พระราชทานส่วนนั้นแก่สมเด็จพระเจ้าลูก
 ยายเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ ^{๑๐} แต่ขึ้นมา ^{๑๑} เมื่อชนม์ใหม่
 ถึงกลางเดือน ๑๓ ในวันทำบุญพระบรมอัฐิ ^{๑๒} ก็โปรด
 ให้เจ้าพนักงานนำค่าเช่าตึกแบ่งเป็นส่วนเสมอกัน มา
 พระราชทานแก่เจ้านายผู้เป็นเจ้าของตึก ^{๑๓} ต่อหน้าพระ
 ที่นั่งพระบรมอัฐิ ^{๑๔} ทุกขมา

ตั้งแต่เจ้านายได้รับพระราชทานหนังสือกรรมาศที่เป็น
 เจ้าของตึกหน้าวัดพระบูรวงค์ ^{๑๕} และได้รับพระราชทาน

เงินส่วนแบ่ง ความรู้สึกได้มีในบรรดาพระราชโอรส
 ธิกา ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมาแต่แรก
 ว่าผลประโยชน์ที่ใคร่พระราชนาน ในเรื่องตักหน้าวัด
 ประยูรวงศ์รายนี้ ไต่ด้วยพระมหากรุณาในสมเด็จพระ
 บรมชนกนาถ และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว ผู้ปกครองตระกูลวงศ์สนองพระองค์พระบาท
 สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวสืบมาเมื่อพระองค์สวรรคต
 แล้ว เป็นผลประโยชน์อันก่อปรก้วยสิริมงคล จะเอาไป
 ใช้สอยในอาณาประโยชน์ส่วนพระองค์ให้หมดสิ้นสูญไป
 เปล่าหาควรไม่ ควรจะรวมเงินผลประโยชน์นั้นประกอบ
 การซึ่งเป็นคุณเป็นประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่
 ยังหาได้ทรงพระดำริจะทำการอย่างใดไม่ จนถึงบั้นโรง
 โทศก พ.ศ. ๒๔๒๓ สมเด็จพระราชบิดาบรมพงศา
 ภิมุข ฯ กรมหลวงพิชิตปรีชากร ถวายสมเด็จพระบรมพระยา
 เทเวระวงศ์วโรปการ ทั้ง ๓ พระองค์นี้ ทรงปรึกษากันทำ

จกหมายประธานบรรดาเจ้านายเจ้าของคอกหน้าวัดประยูร
 วงศ์ ทรงแนะนำว่า ซึ่งเจ้านายมีพระประสงค์จะทรงจ่าย
 เงินค่าเช่าในการอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งกอปรด้วยประโยชน์
 อันสมควรนั้น ทรงพระราชดำริเห็นว่าควรจะเข้าทูลกันจัด
 คึงขอพระสมุทสำหรับราชตระกูลชั้นเฉลิมพระเกียรติยศ
 ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้ง ๒ พระองค์ บรรดาเจ้า
 นายเจ้าของคอกหน้าวัดประยูรวงศ์ทรงเห็นชอบพร้อมกัน
 จึงได้ตั้งขอพระสมุทชिरญาณชนด้วยเหตุนี้

๑๙.